ȘTEFAN AUG. DOINAȘ - RENAISSANCE POETRY AND THE PSALMS

Mare Andrada
PhD Student, „Petru Maior" University of Tîrgu-Mureș

Abstract: Doinaș is aware of the great power of God, an Old Testament God of justice and wrath, just as he continually acknowledges his own littleness throughout the poem of psalmists. He is one of our greatest poets, substantial and the genuine understanding of his poetry rewards the effort that is required of his reader. The present essay focuses on the perspective that a religious poet has upon his own text and the connection between the process of literary creation, the audacity to play upon the metaphor and its game.

Keywords: dialogue, transcendent, asumption, psalm, gravity of emotion

Întrucât direcțiile poeziei românești din perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial nu erau foarte bine delimitate, zona creației literare intră într-un cenușiu proces de degradare sub presiunea puterii politice din acel moment. Pe această hartă a liricii postbelice își accentuează profilul și Ștefan Aug. Doinaș care, alături de alți poeți „întârziați care traversează în tăcere deșertul"[1] readuc literatura la seminormalitatea de dinaintea războiului. În această zonă a reconfigurării normalității literare trebuie căutate locul și meritul lui Doinaș.

Figură proeminentă a liricii noastre românești, poet de o cultură vastă care s-a aplecat asupra fenomenului literar românesc și străin, ocupând domenii ca: poezia, eseistica, publicistica, proza, critică și istorie literară, dramaturgie, la care se adaugă o arie cunoscută a traducerilor, Doinaș și-a pus pecetea pe tot ce a scris. Apelând ori la mitologie, ori la personalități creatoare, la regnul mineral sau la cel animal, poetul utilizează forma clasică a versului, versul alb și libertatea prozodică modernă.

Un remarcabil volum de psalmi apare în urmă cu peste douăzeci de ani, volum care desăvârșește tradiția psalmului poetic. Scris de Ștefan Aug. Doinaș spre sfârșitul vieții, *Psalmii* exprimă nu numai o căutare acerbă a divinității, ci descriu și intimitatea întâlnirii cu Dumnezeu, colaborarea dintre uman și divin, dar și diversitatea trăirilor omului în relație cu divinitatea. Având convingerea că geneza acestui tip de poezie analizată în acest capitol nu este străină de apartenența religioasă, de concepția despre divinitate și de trăirile intim-filosofice ale autorului, ne propunem o analiză a psalmilor acestui poet în consistența lor meta-religioasă și transconfesională, impusă de obiectivele și de instrumentele unei cercetări literare.

Psalmul este o meditație existențială, o specie de poezie filosofică în care sunt exprimate raportul om-divinitate, dar și dileme existențiale. Pornind de la imnurile de slavă adresate divinității, artiștii au creat poeme care freamătă neliniști existențiale, iar uzul liturgic al psalmilor biblici e moștenit încă din cultul iudaic. Cântați în temple, la sărbătorile religioase, la întronare, la ceremoniile de nuntă, psalmii surprind întâlnirea dintre Dumnezeu și om sub forma unui dialog sacru ca mod exclusiv de existență.

Mărturisind modul artistic al unei sensibilități religioase și poetice de a se raporta la Dumnezeu, psalmul reprezintă un reper fundamental în cultura creștină, cu valorificări nu numai în spațiul cultului religios și al teologiei, ci și în literatură și muzică. Fiind un catalizator în cultură prin rescriere, traducere, versificare, prin interpretările teologice și

[1] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române,* Ed. Paralela 45, Pitești, 2008, p. 1063.

BDD-A28294 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:54 UTC)

literare, psalmul este ,,o rugăciune poetizată”[2], un act manifest, un text hierofanic, sacru, care împlinește aspirația poeziei spre sacralizare, Eugen Negrici mărturisind despre psalmii biblici că ,,pot fi socotiți ca modelul fundamental, arhimodelul, abecedarul poeților și al cititorilor de poezie.”[3]

Considerați a fi primii și cei mai importanți psalmi folosiți în cultul Bisericii primare, psalmii mesianici expun intenția Regelui David de a cânta relația sa cu Dumnezeu, dar și profeția despre venirea și patimile Mântuitorului, constituind o valoare spirituală inegalabilă prin colecția veche de imnuri și cântece de laudă. Numind *Psaltirea* ,,teologia în starea ei de grație muzicală,”[4] aceasta este asemeni unei teologii în versuri, ceea ce face ca învățătura să fie mai accesibilă prin virtutea sunetului muzical. Fie că stau sub semnătura deplinei smerenii și disperări, sau a invocațiilor pline de curaj, psalmii-rugtăciune conțin opțiunea vieții și a nădejdii în Dumnezeu, alegerea unui mod religios de a fi în lume, pentru care sacrul este realitatea însăși, unde teama, credința, bucuria, nădejdea lasă să se simtă ,,răsuflarea de neasemuit a unei ființe omenești”[5]. *Psaltirea* a avut o contribuție esențială și pentru faptul că ,,era prima carte de cetire după care se preda alfabetul,”[6] text tradus în limba română și versificat, intrat în slujba bisericii.

Deși pot exista concepții paradoxale privind fundamentul religios al liricului doinașian, iar opiniile pot viza unghiuri diametral opuse, tocmai aceste părți contribuie la alcătuirea și conturarea întregului. Într-o armonie desăvârșită conviețuiesc mai multe dimensiuni aparent distincte, dar ,,consubstanțiale, în măsura în care ele sunt rodul aceloraşi opțiuni poetice și filosofice urmate cu extremă consecvență de-a lungul timpului, o riguroasă, aplicată și fermă conștiință a poeziei, o viziune poetică, o practică a scriiturii întru totul armonioasă și de o lămuritoare coerență.”[7]

Locul lui Doinaș printre psalmiști este unul aparte, bine încadrat, poetul este conștient că psalmii lui au atât o funcție cathartică, dar și una ,,evanghelică, propovăduitoare, roditoare, menită să deschidă ochii văzători fără vederea sacră.”[8]

Tonul psalmilor tânjeşte în nădejdea neclintită după Dumnezeu. Fără să existe o revoltă aspră, există un eu iscoditor care cercetează şi interoghează, care, chiar şi atunci când nu primeşte răspunsuri, nu-şi pierde cumpătul. Artistul-poet reia miturile şi adevărurile mari ale umanităţii, refăcând modelele originare prin două dimensiuni aparent distincte: „e vorba, mai întâi, de o riguroasă, aplicată şi, mai cu seamă, fermă conştiinţă a poeziei şi, în al doilea rând, de o viziune poetică, cu alt cuvânt o practică a scriiturii întru totul armonioasă şi de o lămuritoare coerenţă”[9].

Pentru o perspectivă de ansamblu asupra întregii creații artistice a lui Doinaș, critica literară, deși a receptat în mod diferit poezia lui Doinaș, îl încadrează pe acesta în rândul poeților de mare valoare nu numai ai perioadei postbelice, ci ai întregii literaturi române. Eugen Simion afirmă: „nu-i poet, în orice caz, al crizei și, dacă a cunoscut rupturi, tragedii interioare, le-a dat, traducându-le în poem, o coerență și un echilibru care înlătură ideea de convulsie, dominată în poezia modernă,”[10] iar IonMihuț îl receptează pe Doinaș ca pe un receptacol al vocilor poetice fundamentale ,,ale omenirii, manifestându-și preocuparea asiduă

[2] Anca Tomoioagă, *Psalmii în literatura română,* Ed. Contemporanul, București, 2015, p. 74.
[3] Eugen Negrici, *Poezia medievală în limba română,* Ed. Vlad&Vlad, Craiova, 1996, p. 14.
[4] Bartolomeu Anania, *Introducere la Psalmi în Biblia,* Ediție jubiliară, versiune diortosită după Septuaginta, Ed. IMBBOR, București, 2001, p. 616.
[5] Eugen Negrici, *op. cit.*, p. 29.
[6] Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi,* Ed. Eminescu, București, 1989, p. 94.
[7] Iulian Boldea, *De la modernism la postmodernism,* Ed. Universității ,,Petru Maior”, Târgu-Mureș, 2011, p. 85.
[8] Anca Tomoioagă, *op. cit.,* p. 256.
[9] Iulian Boldea, *Istoria didactică a poeziei româneşti,* Editura Aula, Braşov, 2005, p. 459.
[10] Eugen Simion, *Scriitori români de azi,* vol. I, Ed. Cartea Românească, București, p. 141.

BDD-A28294 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:54 UTC)

pentru tălmăcirea acestora în limba română".[11] Poetul are permanent în vedere „modalitățile demersului artistic, în ansamblul său, de oriunde și de totdeauna; el este eseistul subtil, inteligent, cu un vast orizont în domeniul esteticului, cu o largă deschidere către specificitatea și individualitatea creației".[12]

Realizând o lucrare amplă în care sunt urmărite schimbările din operă, insistând asupra căilor de reinventare și asupra izvoarelor, Virgil Nemoianu nu s-a ocupat și de opera publicată începând cu 1990, semnalând totuși că transformările din actul artistic au continuat și după aceea. La Doinaș s-a remarcat o nevoie de cunoaștere a limbilor străine, eforturi de traducere, încercări de teoretizare. „Doinaș se află sus, foarte sus, în Olimpul poetic românesc; și anume în multiplicitatea sa, în bogăția sa de nuanțe și înfăptuiri"[13] Există un Doinaș din tinerețe, personalitate reflectată în *Alfabetul poetic,* apoi un Doinaș al anilor '60, torturat, un doinaș al revoltei și indignării, un Doinaș prozator întârziat – *T de la Trezor* apoi unul al „împlinirilor ample"[14] de la maturitate, iar spre sfârșitul vieții, un psalmist. Doinaș a fost un om care s-a reinventat de mai multe ori.

Restrângând sfera criticii literare spre ciclul psalmilor, Alex Ștefănescu a identificat o transformare finală în activitatea artistică a lui Doinaș, afirmând: „Cea de-a patra vârstă poetică a lui Ștefan Aug. Doinaș este aceea a psalmilor."[15] Înnoindu-și poezia fără a-și pierde identitatea, într-o perioadă în care manifestă dispreț față de impostura și kitsch-ul comunismului, Doinaș, crede criticul, s-a lăsat dus de valul unui idealism moral adus de Revoluție, ce îi determină o participare efervescentă care îi autentifică scrisul.

Cornel Regman afirmă că la Doinaș, ca și la Arghezi, religiozitatea s-a dezvoltat „în timp și în dispoziții alternante,"[16] iar spre sfârșitul vieții a luat forma lirică a unui „examen existențial, de pe poziția omului pieritor, la care e supusă instituția Divinității", cu o seninătate și o desprindere necesare pentru un demers creator coerent. Fibra religiozității acumulându-se lent, se impune ideea că „filonul religios nu devine la Doinaș o temă «oportună» ivită într-un «gol tematic» și nici prilej de poezie decorativă,"[17] ci concretizarea unei vechi predispoziții umane estetice. Diferențiindu-l de Arghezi, în opinia criticului, Doinaș știe să unească, să împace „drama existenţială lucid percepută cu o arzătoare dorinţă de a crede, de a fi chiar un străjer al credinţei, în apărarea unui cer tot mai şubrezit."[18]

În interiorul psalmilor doinașieni se produc interferențe între limbajul artistic și cel filosofic, dar și interferențe axiologice între religie și estetică, ceea ce îl determină pe V. Fanache să îl apropie pe Doinaș de Blaga. Intenționând să creeze o poezie filosofică evitând retorica „filozofardă", „lirosoful din Doinaș"[19] recurge la calea de mijloc, ceea ce îl determină în continuare pe criticul Al. Cistelecan să afirme: „Psalmii fac însă tentativa de a muta miza poeziei doinașiene de pe reflexivitate pe introspecție, de pe idee pe experiență și de pe medierea culturală, pe imediatețea existențială. Poetul e, din această perspectivă, în recidivă, dar confesionalul său a reușit să întredeschidă ușa interiorității, avântându-se, de pe pragul ei, în explorarea arhetipalului mai degrabă decât în a individualului."[20]

[11] Ioan Mihuț, *Ștefan Aug. Doinaș,* Ed. Recif, București, 1994, p.14.
[12] *Ibidem.*
[13] Virgil Nemoianu, *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș,* Ed. Fundația Culturală Secolul 21, 2004, p. 320.
[14] *Ibidem.*
[15] Alex Ştefănescu, *La o nouă lectură: Ștefan Aug. Doinaș,* în „România Literară", 2002, nr. 16, p. 15.
[16] Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar" spre „Optzeciști",* Ed. Cartea Românească, București, 1997, p. 42.
[17] *Ibidem,* p. 43.
[18] *Ibidem.*
[19] AL. Cistelecan, *Poezie şi livresc*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987, p. 176.
[20] Idem, *Top ten,* ed. cit., p. 96.

BDD-A28294 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:54 UTC)

Valoarea conștiinței unui poet se măsoară în prețul dat actualității, iar imaginea psalmilor lui Doinaș ne duce cu gândul la o literatură traversată de fervori uscate, lucidități bruște și căderi în mirajul metaphoric, Gheorghe Grigurcu afirmând: „nu puține sunt momentele în care Doinaș se abandonează unei seriozități debordante ca o mărturie a libertății vizionare, dar îndată intervine cenzura unei lucidități care îngheață rotocoalele respirației dionisiace, prefăcându-le în forme geometrice."[21] Valoarea poetului e de a îmbogăți percepția nuanțată a realului, de a spori explorarea cunoașterii adâncurilor psihice, de a conserva identificările omului.

Chiar dacă teologia lui Doinaș e a unui „Dumnezeu evanescent"[22] care anunță „încă din primul *Psalm,* un *Dio diminuendo,* reluând peripeția divină din Capela Sixtină, acolo unde, la sfârșitul creației, dintr-un atlet vânjos, Dumnezeu ajunge un bătrânel înghesuit de propria-i creație."[23] psalmistul nu are o cunoaștere parțială a divinității. Dumnezeu se revelează creației, ceea ce nu îl limitează pe psalmist la un singur tip de cunoaștere.

Tonul psalmilor tânjeşte în nădejdea neclintită după Dumnezeu. Fără să existe o revoltă aspră, există un eu iscoditor care cercetează şi interoghează, care, chiar şi atunci când nu primeşte răspunsuri, nu-şi pierde cumpătul. Artistul-poet reia miturile şi adevărurile mari ale umanităţii, refăcând modelele originare prin două dimensiuni aparent distincte: „e vorba, mai întâi, de o riguroasă, aplicată şi, mai cu seamă, fermă conştiinţă a poeziei şi, în al doilea rând, de o viziune poetică, cu alt cuvânt o practică a scriiturii întru totul armonioasă şi de o lămuritoare coerenţă"[24].

BIBLIOGRAPHY

Bibliografia operei:

Doinaş, Ştefan, Aug., *Psalmi,* Editura Albatros, Bucureşti, 1997
Doinaş, Ştefan, Aug., *Opere,* vol. III, Editura Naţional, Bucureşti, 2000
Doinaş, Ştefan, Aug., *Psalmi,* Editura Litera Internaţional, 2003

Bibliografia critică:

1. Anania, Bartolomeu, *Introducere la Psalmi în Biblia,* Ediție jubiliară, versiune diortosită după Septuaginta, Ed. IBMBOR, București, 2001
2. Boldea, Iulian, *Istoria didactică a poeziei româneşti,* Editura Aula, Braşov, 2005
3. Boldea, Iulian, *De la modernism la postmodernism,* Ed. Universității „Petru Maior", Târgu-Mureș, 2011
4. Cistelecan, Al., *Poezie şi livresc*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987
5. Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi,* Ed. Eminescu, București, 1989
6. Grigurcu, Gheorghe, *Poeți români de azi,* Ed. Cartea Românească, București
7. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române,* Ed. Paralela 45, Pitești, 2008
8. Mihuț, Ioan, *Ștefan Augustin Doinaș,* Ed. Recif, București, 1994
9. Negrici, Eugen, *Poezia medievală în limba română,* Ed. Vlad&Vlad, Craiova, 1996
10. Nemoianu, Virgil, *Surâsul abundenței. Cunoaștere lirică și modele ideologice la Ștefan Aug. Doinaș,* Ed. Fundația Culturală Secolul 21, 2004

[21] Gheorghe Grigurcu, *Poeți români de azi,* Ed. Cartea Românească, București, p. 62.
[22] *Ibidem,* p. 98.
[23] *Ibidem,* p. 97.
[24] Iulian Boldea, *Istoria didactică a poeziei româneşti,* Editura Aula, Braşov, p. 459.

BDD-A28294 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:54 UTC)

11. Regman, Cornel, *Dinspre „Cercul Literar" spre „Optzeciști",* Ed. Cartea Românească, București, 1997
12. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi,* vol. I, Ed. Cartea Românească, București
13. Ștefănescu, Alex, *La o nouă lectură: Ştefan Aug. Doinaş*, în „România literară", 2002, nr. 16
14. Tomoioagă, Anca, *Psalmii în literatura română,* Ed. Contemporanul, București, 2015

BDD-A28294 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:54 UTC)